

Bilyi Dmytro

Doctor of Historical Sciences, senior lecturer, Professor of the Ukrainian Studies Department, Donetsk Legal Institute

"LIGHT KUBAN". FORMING OF PICTURE IS OF NORTH CAUCASUS AS SPACE OF RELIGIOUS FREEDOM IN A XVII-XVIII ITEM

In the article the process of creation of mental map of Kuban is examined among Don and Ukrainian the cossacks in a XVII - XVIII item. The author in своїй to article consistently opens основне stages of development and mutual relations of different religious systems in the North Caucasus, the reasons which have provided their peaceful co-existence. These circumstances had solving influence on perception of Kuban Cossacks as territories of religious freedom and the optimal place for resettlement in search of a refuge from соціального that of religious prosecution. Above all things it touches a religious constituent, as one of the most essential in the system presentations of Don and Ukrainian the cossacks. On a background a sharp religious fight, searches of "earth obitovanoy", free of political and religious pursuits becomes extraordinarily actual for the cossacks. An author traces the process of forming of pictures of Kuban, as to space of freedom among cossack associations in a this period.

Key words: Kuban; Don cossacks; Zaporozhia cossacks; North Caucasus; religious freedom.

REFERENCES

1. Sen D. (2007), *Historical and Geographic Research in Ukraine*, Kyiv, (10), pp. 317-336 (rus).
2. Nekrasov A.M. (1990), International relations and the nations of the Western Caucasus (the last quarter of the fifteenth century - the first half of the XVI century), Nauka, Moscow, p. 116 (rus).
3. *Kavkazskaia voyna: istoki i nachalo (1770-1820)* (2002), Saint Petersburg, pp. 341-342 (rus).
4. Dmitriyenko I. I. (1899), *Izvestiia obshchestva lubiteley izuchenii Kubanskoï oblasti*, (1), Tip. Kubanskogo obl. pravleniia, Ekaterinodar, pp. 65-68 (rus).
5. Sen D. (2001), The army Kuban Ignatovo Caucasus: historical paths Nekrasov Cossacks (1708 - late 1920s), Krasnodar, p. 32 (rus).
6. Korolenko P. P. (1900), *Izvestiia obshchestva lubiteley izuchenii Kubanskoï oblasti*, (2), Tip. Kubanskogo obl. pravleniia, Ekaterinodar, pp. 1-74 (rus).
7. Shyian R. (2000), *Cossacks in the south of Ukraine (the end of XVIII-XIX centuries)*, Druk, Odesa, p. 86 (ukr).
8. Yavornitskiy D.I. (1990), *History of the Zaporozhian Cossacks* (1), Naukova dumka, Kyiv, p. 578 (ukr).
9. Gurevich A.Ya. (2007), *Selected Works. The medieval world*, Publisher of the St. Petersburg University, St. Petersburg, p. 45 (rus).
10. Yavornitskiy D.I. (1991), *History of the Zaporozhian Cossacks* (3), Naukova dumka, Kyiv, p. 403 (ukr).

© Бiлий Дмитро

Надійшла до редакції 05.08.2013

УДК94(475)"1918-1926"(045)

ГОРЬ ЄВГЕН,

здобувач кафедри всесвітньої історії Донецького національного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬЩІ ПРОТЯГОМ 1918-1926 рр.

Стаття присвячена аналізу основних напрямків суспільно-політичного життя єврейської громади Польщі в міжвоєнний період: асиміляторського, ортодоксального, сiоністичного, соціалістичного та фолькістського. Проаналізовано політичні програми, персональний склад та соціальну платформу основних єврейських політичних партій.

Ключові слова: асимілятори; ортодокси; сiонізм; фолькізм.

Постановка проблеми. Єврейська меншина займала особливе місце в суспільно-політичному житті Другої Речі Посполитої. Політика польської влади та населення була відверто агресивною по відношенню до єврейства - після проголошення відновлення незалежної Польської держави країною прокотилася черга погромів, активістів єврейського політичного руху постійно підозрювали в шпигунстві на користь інших держав, заарештовували тощо. Однак, незважаючи на це, євреї так і не створили

єдиної політичної організації, як це вдалося частково зробити німцям. Однією з причин такого стану речей були протиріччя всередині самої єврейської меншини.

Аналіз досліджень і публікацій. На жаль, вітчизняні вчені не зверталися до вивчення проблеми суспільно-політичного життя євреїв на польських теренах у міжвоєнний період. До нашого часу закладними під час висвітлення означеної теми залишаються студії польських дослідників 20-30-х рр.

№ 4 (124) липень-серпень 2013 р.

XX ст. [2-4; 8]. Серед праць останніх десятиліть варто відзначити узагальнюючий нарис Р. Жебровського [9].

Висвітлення діяльності політичних організацій, що репрезентували основні напрямки суспільно-політичної думки польського єврейства міжвоєнного періоду, і є метою цієї публікації.

Виклад основного матеріалу. Серед польського єврейства були такі групи, що розглядали євреїв як невід'ємну складову частину польського народу. Ці громадсько-політичні угруповання називали "асиміляторами". Рух зародився в 1863 р. Головним своїм завданням "асимілятори" вважали виховання єврейської молоді в дусі польського патріотизму. "Асимілятори" цілком солідаризувалися з польським національно-визвольним рухом, що значно ускладнювало їх діяльність у підросійській Польщі. Із відновленням незалежної Польської держави асиміляційний єврейський рух підтвердив свою вірність ідеалам польського національно-визвольного руху, відмежувавшись від єврейських націоналістів.

У травні 1920 р. асиміляторські організації об'єдналися на варшавському з'їзді в "Об'єднання поляків Мойсеєвого визнання всіх польських земель". Ця суспільна організація ставила собі за мету нормалізацію стосунків між єврейським та християнським населенням. Варшавський з'їзд асиміляторів прийняв такі ухвали: повна солідарність з польською державною ідеєю, засудження сепаратистських тенденцій серед інших єврейських політичних організацій тощо. До правління Об'єднання увійшли представники "асиміляторів" з усіх польських земель, а саме: С. Дікштейн, Б. Ейгер, К. Горовіц, С. Кемпнер, К. Натансон, К. Стерлінг (Варшава); А. Гросс, Й. Шаре, С. Готліб (Краков); Бек, Г. Фельдштейн, Шлейхер (Львів).

Існували й інші єврейські полонофільські політичні організації: "Товариство незалежних польських євреїв", "Коло польських патріотів Мойсеєвого визнання". Останнє навіть декларувало, що в разі конфлікту між євреями та поляками вони стануть на бік останніх. Окрім вищезгаданих організацій, подібних ідей дотримувалося "Товариство суспільної праці євреїв Польщі". Серед діячів цього товариства варто відзначити С. Дікштейна, К. та С. Натансонів, Б. Ейгера, Й. Кіршрота, С. Кемпнера, Х. Нюсбаума, С. Еттингера, А. Гірша та ін. "Асимілятори" діяли серед студентської молоді (Організація польської академічної молоді єврейського походження) і випускали місячник "Розвага" за редакцією голови організації С. Люблінера. Існували також молодіжні організації в єврейських середніх школах (Союз польської молоді єврейського походження) [2, с. 81-84].

Єврейська соціалістична робітничка партія "Поалей - Сіон" (лівиця) утворилася в 1920 р. унаслідок розколу однойменної єврейської партії. Лівицю очолили І. Лев, Зерубавель та Л. Амстердамський. Незначна частина лівиці об'єдналася в Комуністичний "Поалей - Сіон" (Ком. - Поалей - Сіон), який уклав політичний союз із єврейською секцією Комуністичної робітничої партії Польщі [Там само, с. 84].

Ідею утворення незалежної єврейської держави на незаселеній території (Палестина) висувала Єврейська соціал-демократична робітничка партія "Vereinigete". Ця партія була досить популярною серед єврейського робітництва Другої Речі Посполитої, оскільки стояла на позиціях міжнародного соціалізму. Стосовно Польщі партія зайняла позицію вічкування. Проголошення незалежності було при-

хильно зустрінуте на III партійній конференції (23-25 листопада 1918 р.). Євреї порівнювали Польщу в складі імперій зі становищем світового єврейства, яке також зазнавало й продовжує зазнавати утисків.

На початку 1920 р. у партії стався розкол, унаслідок якого утворилася "лівиця" зі 180 осіб. Лівиця репрезентувала ідеологію революційного марксизму й після розколу підписала такі пункти декларації від 19 березня 1920 р.:

1) програма і тактика Єврейської соціал-демократичної робітничої партії "Vereinigete" не відповідає прагненням пролетаріату в його боротьбі за соціалізм;

2) сіоністична ідеологія шкідлива для єврейського пролетаріату;

3) на порядку денному має бути об'єднання польського та єврейського пролетаріату в його боротьбі за соціалізм.

Поряд із цим, лівиця вважала неприйнятним комунізм, оскільки той заперечував ідею незалежності, яка, згідно з ідейними засадами єврейської лівиці, була першим кроком та необхідною умовою для досягнення соціалізму. Згодом "Vereinigete" об'єдналися з Партією незалежних соціалістів [Там само, с. 84-86].

Серед єврейського робітництва найбільш впливовою партією був "Бунд" завдяки своїй багаторічній боротьбі із царатом. Ці ж робітники й складали соціальну базу партії. Окрім них, до "Бунду" належали служники, торговці, учителі. Однак очільники партії обиралися винятково з інтелігенції - юристів, лікарів, інженерів [4, с. 22]. Серед визначних діячів Бунду варто згадати: Х. Ерліха, Б. Міхалевича, М. Ожеча, Е. Івінську, Х. Вейнберга, І. Ліхтенштейна, Д. Мейєра, І. Іжбіцького, В. Альтера, С. Шапіро, Р. Епштейн та ін. [Там само, с. 42].

Загальноєврейський робітничий союз у Росії та Польщі "Бунд" у своїй програмі висував такі постулати:

1) демократизація суспільного устрою на засадах парламентаризму, повної політичної свободи, рівноправ'я національних меншин;

2) п'ятиступеневі, пропорційні вибори до державних інституцій. Самовизначення для кожного народу з окремою мовою. Свобода місця проживання. Повна свобода слова. Повна рівноправність усіх громадян без різниці статі, майнового стану, релігії та національності. Національно-культурна автономія для екстериторіальних меншин. Заміна регулярної армії народною міліцією. Відокремлення церкви від держави, а шкільництва від церкви. Загальнообов'язкове та безоплатне (за державний кошт) навчання всіх дітей віком до 16 років;

3) у робітничій сфері: 8-годинний робочий день, заборона тяжкої праці та повного робочого дня для жінок та молоді (16-18 років), забезпечення робітника в разі нещасного випадку та втрати працездатності, санітарна та культурно-освітня допомога для робітника та його родини;

4) конфіскація церковних маєтків. Заборона великої приватної власності, її конфіскація. Земля для безробітних;

5) забезпечення прав національної меншини для євреїв Польщі.

"Бунд" розгорнув надзвичайно активну кампанію страйків, протестів, маніфестацій, цілком відокремлюючись від усіх інших єврейських політичних організацій. У 1921 р. унаслідок внутрішніх розбіжностей у партії стався розкол на правницю, центр та ліви-

цю. Правиця та центр стояли на позиціях демократизації суспільного життя як засобу для досягнення своєї основної мети. Лівиця виступала за негайне впровадження диктатури пролетаріату.

Під впливом "Бунду" знаходилася Центральна рада класових робітничих союзів Польщі (бл. 90 тис. членів) [Там само, с. 86-88]. Окрім цієї організації, існувала також Ліга пролетарської культури (Культурліга), метою діяльності якої було поширення ідей "пролетарської культури" серед єврейського робітництва. Вищезгадана Ліга утворилася 14 січня 1922 р. у Варшаві завдяки порозумінню між членами "Бунду", "Поалей - Сіону" та "Ferajngite". Основу організації складали представники заводських єврейських робітничих союзів. Центральною молодіжною організацією "Бунду" була "Zukunft" (Майбутнє), яка керувалася безпосередньо очільниками партії. Для того, щоб підкорити своїм впливам єврейське міщанське народне шкільництво, бундівці заснували організацію "Unzere Kinder".

Рупором бундівців були друковані органи "Arbeter Sajtung" ("Робітнича газета" - ченстоховський тижневик), "Arbeter Kooperacje" з додатком ("Робітничий співпраця" - варшавський щомісячник), "Jugnt-Weker" ("Будитель молоді" - варшавський щомісячник), "Unzer Gedank" ("Наша думка" - віленський тижневик), "Unzer Folksajtung" (варшавська щоденна "Наша народна газета"), "Szulun Leben" (варшавський щомісячник "Школа і життя") [4, с. 44-52].

Надто велика протестна активність "Бунду" викликала занепокоєння польської влади. Під час польсько-радянської війни проти бундівців було застосовано репресивні методи. Зокрема, член КРПП П. Лапінський повідомляв, що наприкінці червня 1920 р. організації "Бунду" були розгромлені, а їх члени заарештовані. Арешти та судові процеси проходили навіть у глибокій провінції [1, с. 208-209].

"Комбунд" (Єврейський робітничий комуністичний союз Польщі) утворився в червні 1922 р. Неофіційно як фракція "Комбунд" почав діяти після II з'їзду "Бунду" (грудень 1921 р.) - тоді до неї входило 6 осіб. "Комбунд" (навіть керівництво) складався винятково з робітників. Комбундівці у своїй програмі наголошували на необхідності революції та диктатури пролетаріату, що мало втілитися у життя силами III Інтернаціоналу. При цьому рушійну силу революції мав скласти весь пролетаріат загалом, а не лише єврейський. У Польщі головним засобом досягнення революційного перевороту мала бути дезорганізація державного життя.

Між програмами "Бунду" і "Комбунду" не було принципової різниці. Обидві партії кінцевою метою своєї діяльності вважали суспільний переворот і встановлення влади робітничих рад. Головною різницею між "Бундом" та комуністичною бундівською лівицею була проблема зовнішньополітичної орієнтації. Як було зазначено вище, "Комбунд" долучився до III (московського) Інтернаціоналу і його члени вважали СРСР здатним до організування всіх комуністів світу для втілення в життя ідеї світової революції, запровадження диктатури пролетаріату. Бундівці ж, навпаки, вважали СРСР державою із занадто централізованою владою, такою, що не користувалася авторитетом на Заході, і тому була не здатна об'єднати весь комуністичний табір задля спільної мети [4, с. 53-60].

Єврейська соціалістична робітничая партія "Ferajngite" була організована 28 травня 1917 р. у

Росії внаслідок об'єднання Сіоністично-соціалістичної робітничої партії та Єврейської соціалістичної робітничої партії. На території Польщі вона почала діяти з листопада 1918 р., але не як окрема партія, а як складова загальноросійської. Соціально базовою партії було робітництво, проте керівництво репрезентоване переважно інтелігенцією - юристами, лікарями тощо. ЄСРП (о), як і "Комбунд" вважала необхідністю світову революцію, однак до цього долучала ще й ідею створення єврейської автономії на території Польщі. Об'єднані євреї-соціалісти, як і "Бунд" не долучилися до III Інтернаціоналу, бо не вірили в можливість здійснення світової революції його силами. 30 липня 1922 р. "Ferajngite" об'єдналася з незалежними соціалістами. Причиною об'єднання було твердження, що єврейський пролетаріат самостійно не в змозі втілити в життя свої плани, що викликає необхідність об'єднання з подібним соціалістичним угрупованням [Там само, с. 71-82].

Датою утворення Незалежної соціалістичної партії Польщі вважається 1 листопада 1921 р., коли було випущено перший номер офіційного друкованого органу партії - "Голосу незалежних соціалістів" за редакцією голови незалежних соціалістів Б. Дробнера. Соціальний склад партії нічим не відрізнявся від складу переважної більшості робітничих організацій. Програма в головних засадах дублювала політичну платформу Єврейської соціалістичної робітничої партії "Ferajngite". Окрім Б. Дробнера, до визначних діячів незалежних соціалістів варто зарахувати Й. Крука, М. Шлезінгера, Р. Явітца та ін. До друкованих органів партії належали "Naje Wort" (щоденний ченстоховський часопис), краківський "Голос незалежних соціалістів" [Там само, с. 83-99].

До ортодоксальних партій варто зарахувати "Агудас Ізраель" та Союз безпартійних релігійних євреїв. "Агудас Ізраель" (Союз Ізраїлю) утворився 1912 р. в Катовіцах на конференції равнів із Німеччини, Росії, Польщі та Австрії. Серед головних напрямків діяльності цієї партії варто виділити захист прав іудаїзму, заснування та забезпечення єврейських релігійних шкіл усіх типів, захист громадянських прав єврейського населення, меценатську діяльність, а також сприяння заснуванню в Палестині сільськогосподарських поселень євреїв-ортодоксів. "Агудас Ізраель" домагався також повного рівноправ'я євреїв згідно з Конституцією. [8, с. 301].

В ідеології "Агудас Ізраель" релігійний чинник завжди домінував над політичним. Такий висновок можна зробити навіть із їхнього гасла: "Моліться за спокій Держави". "Агудас Ізраель" сприймав також сіоністичні постулати, але лише коли вони не суперечили засадам релігії. Головною відмінністю ортодоксів від сіоністів є ставлення до єврейської мови - ідеологи "Агудасу" визнають її лише мовою літургії, однак не мовою повсякденного вжитку. Звідти й відмінність позицій щодо національного шкільництва.

У політичному житті "Агудас Ізраель" виявилася партією пристосуванців - їхні дії прямо залежали від політичної кон'юнктури. Вони блокувалися з різними єврейськими політичними силами залежно від обставин. Будь-який радикалізм для "Агудасу" був неприйнятним.

Організаційна структура партії в Польщі напряму залежала від структури світової організації "Агудас Ізраель". Очолювала організацію Рада Равнів (120 членів), їй підпорядковувалася Екзекутивна Рада (36 осіб) та Конгрес. Організаційна структура

партії в Польщі мала такий вигляд: Загальний державний з'їзд, Головна Рада (100 членів), Центральний Комітет та Екзекутива, що, у свою чергу, складалася з Президії (5 осіб) та також Центрального Комітету. Екзекутива складалася з 8 відділів: культурно-релігійного, організації та пропаганди, економії та фінансів, політики та соціальної економіки, визнаньових ґмін, справ робітничої молоді, молодіжної організації "Seirej Agudas Israel", виховання. Найнижчою структурною ланкою партії був Локальний Комітет [3, с. 255-257].

За своїми суспільно-політичними поглядами майже нічим не відрізнявся від "Агудас Ізраель" Союз безпартійних релігійних євреїв. Члени Союзу вважали за необхідне підкорення єврейського населення впливам окремих равинів. Ця політична організація широко займалася благодійництвом [8, с. 301].

До наступної групи зараховують чотири сіоністичні партії, які об'єднувалися гаслом створення в Палестині єврейської держави. Усі ці організації належали до Світового сіоністичного конгресу, який щодва роки збирався в одному з європейських міст. Спільною ідеєю сіоністичних партій була теза про національну автономію євреїв, що мала спиратися на організацію єврейських ґмін лише світського характеру.

Перша з них, "Histadruth Mizrachi", об'єднувала сіоністів-ортодоксів під гаслом "Релігія. Наука. Праця". Вони вважали, що культурно-національний розвиток єврейства має відбуватися згідно із засадами юдаїзму та тільки єврейською мовою [8, с. 301-302]. "Мізрахі" утворилася у Вільно 1902 р. Протягом свого існування постійно співпрацювала з "Histadruth ha'Syjonith be'Polonijah" (див. нижче), незважаючи на відмінності в ставленні до польського уряду.

"Мізрахі" поділялася на три автономні організації за територіальним принципом, а саме: у Центральній Польщі та східних воєводствах (центр у Варшаві), у Західній Малопольщі та Сілезії (центр у Кракові), та в Східній Малопольщі із центром у Львові. Ці відділи керувалися Загальнодержавним З'їздом, який складався з делегатів, обраних Локальними Комітетами. Він збирався раз на 2 роки. До "Мізрахі" також входила Центральна Рада (50 членів) та Виконавчий Комітет (10 осіб). На теренах Другої Речі Посполитої діяли 350 відділів "Histadruth Mizrachi", які об'єднували бл. 22 тис. членів [3, с. 260-261].

Головною сіоністичною організацією була "Histadruth ha'Syjonith be'Polonijah", яка поділялася на три фракції: Eth Libnoth (Час Будувати), Al Hamiszmaz (На Сторожі) та Ревізіоністів [8, с. 301]. Вона була утворена 1925 р. Фракція "Час Будувати" діяла помірковано. Головною метою її діяльності було створення єврейської більшості в Палестині. Стосовно польського уряду вона займала лояльне становище, маючи великий вплив у Галичині. Протилежну позицію зайняла фракція "На Сторожі", виступаючи проти уряду, який не виконував своїх обіцянок відносно єврейської меншини. Ще більш радикальний напрямок репрезентували Ревізіоністи на чолі з В. Жаботинським. Вони декларували необхідність війни з Британією, яка володіла мандатом на Палестину [9, с. 95].

На Варшавській конференції 21-22 жовтня 1918 р. члени організації запропонували утворити Палестинський відділ, який би мав реєструвати всіх бажаючих виїхати до Палестини, а також організувати приготування до виїзду [6, с. 6]. На цій же конфе-

ренції "Histadruth ha'Syjonith be'Polonijah" була установлена позиція організації відносно новоутвореної Польської держави. Конференція вітала возз'єднання народу (не зазначено, чи польського?) у єдиній незалежній державі. Однак на конференції висунуто протест стосовно політики польської влади відносно єврейської меншини, оскільки діячів єврейської громади навіть не запросили взяти участь у процесі відбудови державного апарату. Єврейські політики закликали польську владу виділити євреям певну кількість місць в Уставодавчому Сеймі - пропорційно до кількості єврейського населення на польських землях. Декларувалося скликання Єврейського національного з'їзду, який мав об'єднати всі єврейські політичні організації й вирішити питання виїзду світового єврейства до Палестини [7]. У січні 1919 р. "Histadruth ha'Syjonith be'Polonijah" опрацювала програму персональної автономії польських євреїв. Зокрема, у програмі виголошувалися такі тези:

1) єврейська національність не може бути перешкодою отримання прав громадянина в повному обсязі;

2) обмеження вживання єврейської мови в усіх сферах життя є неприпустимими;

3) автономія мала спиратися на систему єврейських ґмін. Найвищим органом самоуправління польського єврейства має бути Єврейське Національне Зібрання;

4) євреї мають бути представлені в уряді;

5) декларувалася автономія єврейського шкільництва, яке, однак, мало залишатися під наглядом польського уряду. Мають бути створені окремі кафедри єврейської мови, історії тощо [5].

Головним постулатом Сіоністичної партії праці "Hitachduth" (утворилася в 1920 р.) була теза про концентрацію розумової та фізичної праці, яка має концентруватися до реалізації сіоністичної ідеї. Національні інтереси визнавалися вищими за класові [8, с. 302; 9, с. 95]. Головним завданням партії було формування в Палестині робітничої єврейської верстви населення на засадах соціалістичного господарства та національної автономії. Сіоністська партія праці вирізнялася своїм відверто негативним ставленням до міщанських та робітничих політичних угруповань. Розбіжності з правцею пояснювалися неприйняттям примату релігії в усіх сферах життя (окрім культурної). Протистояння із соціалістичними єврейськими організаціями пояснювалися позицією останніх стосовно ідеї єврейського осадництва в Палестині, а також запереченням сіоністами домінування класової боротьби.

Партія керувалася Загальнодержавним З'їздом (формувався з делегатів провінційних з'їздів) та Центральним Комітетом із Секретаріатом на чолі. Західна Малопольща та Сілезія, а також Східна Малопольща мали власні Центральні Комітети, представники яких засідали в головному ЦК. Соціальною базою "Hitachduth" були інтелігенція та робітничка молодь [3, с. 266-257].

Єврейська соціалістична партія "Поалей Сіон" ідеологічно була пов'язана із сіоністами, однак визнання класової боротьби та примат соціалізму виразно говорить про її приналежність до робітничих партій [8, с. 302]. "Поалей Сіон" утворилася на з'їзді сіоністів у Полтаві (березень 1905 р.) і носила світовий характер. Улітку 1920 р. у Відні організація розпалася на Єврейську соціал-демократичну партію "Поалей-Сіон" та Єврейський комуністичний союз "Поалей-Сіон". Головний осередок лівіці "Поалей-

Сіону" знаходився в Польщі, однак вони із зрозумілих причин уникали вживання прикметника "комуністичний". Соціальна база партії була цілком традиційною для робітничих політичних угруповань [4, с. 100-102].

Лівниця "Поалей-Сіону" діяла згідно із засадами Комінтерну, членом якого вона була. Якщо відкинути постулат палестинської держави для євреїв, то програма лівниці була цілком ідентична бундівській та комінтернівській. Позиція на теренах Польщі практично не діяла. "Поалей-Сіон" виявляла відверто вороже ставлення до польської державності, хоча й співпрацювала з лівими польськими партіями. Серед головних лідерів поалей-сіонізму варто згадати Н. Рафалкеса, І. Лева, Й. Мастбойма, Л. Голандського, Н. Буксбаума, Д. Лейбеля, М. Пжедеча, А. Фрейнда, Л. Васера, Л. Ріхтера, Е. Сінгера, Л. Фукса, Ш. Ейдельмана та ін. "Поалей-сіон" мав також спільні з бундівськими культурно-освітні організації.

Рупором політики поалей-сіоністів були друковані видання: "Arbeiter Wert" ("Робітничий світ" - варшавський тижневик), "Jugnt fon" (краківський щомісячник "Штандарт молоді"), "Dos Leben" (краківський тижневик "Життя"), "Najer Jidiszer Arbeiter" ("Новий єврейський робітник" - львівський тижневик лівниці "Поалей-Сіону"), "Unzer Sztyme" (варшавський тижневик правого спрямування "Наш голос"), "Idisze Arbeiter Jugnt" (правий варшавський щомісячник "Єврейська робітничка молодь") [Там само, с. 106-129].

До народно-демократичного угруповання належать дві єврейські партії: Єврейська народна партія Польщі та Єврейська народно-демократична партія Польщі. Вони вважали польських євреїв окремою автохтонною групою населення й репрезентували ідею національно-персональної автономії на чолі з Народною Радою [8, с. 302]. В історіографії цей рух дістав назву фолькістського. Найпотужніші осередки фолькістів знаходилися у Варшаві, Лодзі, Любліні та на Кресах. Фолькісти досить негативно ставилися до сіоністів та соціалістів, однак тісно співпрацювали з останніми в справі єврейського шкільництва. Фолькістський рух виступав проти клерикалізму, однак не проти релігії взагалі. Станом на 1926 р. фолькістський рух занепав унаслідок розколів у партіях [9, с. 95-96].

Практично всі єврейські партії мали власні молодіжні організації. До сіоністів належали "Молодий Сіон" (Seirej Sjon), "Hapcel-Hacair", що блокувалися з Єврейською соціалістичною робітничою партією "Поалей Сіон". Існувала також організація, що об'єднувала єврейську молодь, яка прагнула виїхати до Палестини - "Hecholne" (Піонер). Ортодоксально налаштовану молодь об'єднувала "Seirej-Izrael". До крайньої соціалістичної лівниці належали "Соціалістична організація єврейської молоді "Zukunft" (Майбутнє)" (підконтрольна "Бундові") та Союз комуністичної робітничої молоді Польщі [2, с. 88-89].

Висновки

Таким чином, політичні організації польського єврейства репрезентували практично весь спектр спрямувань суспільно-політичних рухів того часу, а саме: лівницю ("Агудас Ізраель", Сіоністична організація, "Мізрахі", Сіоністична партія праці "Hitachdut"), центристів (фолькісти) та лівницю ("Бунд", "Поалей-Сіон" (лівниця), "Комбунд"). Варто відзначити відносно високу (порівняно з іншими національними меншинами) популярність єврейських партій ко-

муністичного спрямування, що навіть приєдналися до Комінтерну, а отже, і повністю прийняли його програму. Більшість політичних партій єврейської меншини сповідували ідею єврейської культурно-національної автономії в Палестині (тією чи іншою мірою), а деякі (більшість сіоністичних партій) зробили цю тезу засадничою у своїх програмних положеннях.

Проте суспільно-політичне життя польського єврейства ускладнювалося відсутністю консолідованості дій усіх політичних партій, відсутністю спільної ідеї. Каменем спотикання в справі консолідації сил польських євреїв була теза сіоністів про єврейську автономію в Палестині. Для комуністів ця ідея була неприйнятною, вони взагалі вважали неможливим нівелювати національний чинник. Натомість єврейські комуністи виступали за єдність пролетаріату в боротьбі за перемогу соціалізму, тобто революційний чинник ставився вище національної ідеї. Через це про єдність не могло йти мови. Були відмінності й у формах діяльності політичних партій - частина намагалася обмежитися переважно культурно-освітньою діяльністю, інші ж взагалі не бачили інших форм боротьби, окрім страйків, маніфестацій, а іноді й відверто терористичних дій. Окремою, унікальною особливістю партійної системи єврейської меншини Другої Речі Посполитої була наявність т. зв. організацій-асиміляторів, що взагалі не визнавали окремішності єврейства та вважали себе частиною польської нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Письмо деятеля КРПП П. Лапиньского в Исполнительный Комитет Коммунистического Интернационала о терроре польских властей по отношению к рабочим организациям и партиям. - 1920 г., июля 28, Берлин // Документы и материалы по истории советско-польских отношений. - Т. III апрель 1920 г. - март 1921 г. / [подг. Вронский С., Гостыньская В., Заторский А., Лейнванд А., Яжборовская И. и др.] - М. : Наука, 1965. - С. 207-211.
2. Bełcikowski J. Charakterystyki i programy stronnictw politycznych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Z uwzględnieniem stronnictw żydowskich, ukraińskich, niemieckich, litewskich, białoruskich i rosyjskich na ziemiach polskich. Przewodnik praktyczny dla obywatela / J. Bełcikowski. - Warszawa : Księgarnia Gustawa Szylinga, 1923. - 129 s.
3. Hafftk A. Żydowskie stronnictwa polityczne w Polsce Odrodzonej / A. Hafftk // Żydzi w Polsce odrodzonej: działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna. T.2 / [red. Schiper I., Tartakower A., Hafftk A.]. - Warszawa : Żydzi w Polsce Odrodzonej, 1933. - S. 249-285.
4. Korsch R. Żydowskie ugrupowania wywrotowe w Polsce / R. Korsch. - Warszawa, 1925. - 216 s.
5. Program personalnej autonomji narodowej żydów w Państwie Polskiem, opracowany w styczniu 1919 r. przez C. K. Organizacji Sjonistycznej w Malopolsce // Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce. Żydzi jako mniejszość narodowa / [pod red. I. Grünbauma]. - Z. 2. - Warszawa, 1919. - S. 91-92.
6. W sprawie Palestyny // Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce / [pod red. I. Grünbauma]. - Z. 1. - Warszawa, 1919. - S. 5-6.
7. W sprawie polityki krajowej // Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce / [pod red. I. Grünbauma]. - Z. 1. - Warszawa, 1919. - S. 6-7.
8. Złotnicki L. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1927 / L. Złotnicki. - Warszawa, 1928. - XII, 375, [6] s.
9. Żebrowski R. Społeczeństwo żydowskie w II Rzeczypospolitej / R. Żebrowski // Studia z dziejów żydów w Polsce. T. 1. - Warszawa : Żydowski Instytut Historyczny, 1995. - S. 81-100.

Горб Евгений,

соискатель кафедры всемирной истории Донецкого национального университета

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЕВРЕЙСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ НА ТЕРРИТОРИИ ПОЛЬШИ В 1918-1926 гг.

Статья посвящена анализу основных направлений общественно-политической жизни еврейской общины Польши в межвоенный период: ассимиляционных, ортодоксального, сионистического, социалистического и фолькистского. Проанализированы политические программы, персональный состав и социальная платформа основных еврейских политических партий.

Ключевые слова: ассимиляторы; ортодоксы; сионизм; фолькизм.

Gorb Evhen

Degree-seeking student of the World History Department, Donetsk National University

THE ACTIVITIES OF JEWISH POLITICAL PARTIES IN POLAND DURING 1918-1926

The position of the Jewish minority in the political life of the Second Polish Republic was markedly different from that of other ethnic minorities. The Polish authorities to restrict, and even suppress the activity of Jewish political organizations. In the inter-war Poland were five main areas of the political movement of the Jewish community - assimilation, orthodox, Zionist, socialist and folkists. Assimilators treated Jews as an integral part of the Polish people. They were fully committed to the ideals of the Polish national liberation movement. Party orthodox direction characterized by protection of the rights of Judaism, the educational activities, a certain degree of conservatism (due to the fact that the religious factor they have always dominated the political). The main feature of the Zionists had the idea of creating an autonomous (or independent) of a Jewish state in Palestine. Jewish socialists predominantly showed solidarity with the Polish workers movement. Folkists Party of the main backbone of the ideology have done thesis on national-personal autonomy of Polish Jews.

Political organizations of Polish Jews covered the full range of social and political movements. However, the popularity of the communist parties of the Jews was much higher than that of the Poles. Most of the Jewish political parties in one way or another supported the idea of a Jewish national-cultural autonomy in Palestine. Only for the Jewish Communists, this idea was not acceptable, as they sought to neutralize the national component - a revolutionary factor they always put above the national. Far more significant differences were in the forms of Jewish political parties. Some of them are confined to the cultural and educational activities, others - protests and demonstrations, but some did not stop before terrorist attacks. Unique phenomenon in the political life of Polish Jews from the interwar period was assimilators who do not recognize the Jewish national identity. A wide variety of areas of social and political life of the Jewish minority prevented a united political front of the Polish Jews, who have championed the rights of national minorities.

Key words: assimilators; orthodox; Zionism; folkist.

REFERENCES

1. *Dokumenty i materialy po istorii sovetsko-polskikh otnosheniy* (1965), III, Nauka, Moscow, pp. 207-211 (rus).
2. Belcikowski J. (1923), *Charakterystyki i programy stronnictw politycznych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Z uwzględnieniem stronnictw żydowskich, ukraińskich, niemieckich, litewskich, białoruskich i rosyjskich na ziemiach polskich. Przewodnik praktyczny dla obywatela*, Warsaw, 129 p. (pol).
3. Hafftk A. (1933), *Żydowskie stronnictwa polityczne w Polsce Odrodzonej*, in I. Schiper, A. Tartakower, A. Hafftk (Ed.), *Żydzi w Polsce odrodzonej: działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna*, 2, Warsaw, pp. 249-285 (pol).
4. Korsch R. (1925), *Żydowskie ugrupowania wywrotowe w Polsce*, Warsaw, 216 p. (pol).
5. *Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce. Żydzi jako mniejszość narodowa* (1919), 2, Warsaw, pp. 91-92. (pol).
6. *Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce* (1919), 1, Warsaw, pp. 5-6. (pol).
7. *Materiały w sprawie żydowskiej w Polsce* (1919), 1, Warsaw, pp. 6-7. (pol).
8. Zlotnicki L. (1928), *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1927*, Warsaw, XII, 375, [6] p. (pol).
9. Zebrowski R. (1995), *Spoleczeństwo żydowskie w II Rzeczypospolitej*, *Studia z dziejów żydów w Polsce*, 1, Warsaw, pp. 81-100 (pol).

© Горб Євген

Надійшла до редакції 18.07.2013